

Materiały do znajomości Vespidae (Hymenoptera) Roztocza

<http://doi.org/10.5281/zenodo.3374373>

WALDEMAR ŻYŁA^{1,2} , BOGDAN WIŚNIEWSKI³

¹ Katedra Zoologii, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Śląski w Katowicach, ul. Bankowa 9, 40-007 Katowice, Polska; e-mail: waldemar.zyla@gmail.com

² Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, Pl. Sobieskiego 2, 41-902 Bytom, Polska

³ Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Biologiczno-Rolniczy, ul. Ćwiklińskiej 1, 35-601 Rzeszów, Polska, e-mail: bogdan.w@hotmail.com

ABSTRACT. Materials to the knowledge of Vespidae (Hymenoptera) of the Roztocze region.

The paper presents results of faunistic research on the family Vespidae (Hymenoptera: Aculeata) in the Roztocze Region (Eastern Poland). Both field studies and collection queries were done. Twenty nine species were recorded during the research, which makes ca 43% of the on Polish fauna of the group.

KEY WORDS: Hymenoptera, Vespidae, Poland, Roztocze region, distribution.

WSTĘP

Roztocze, jako kraina zoogeograficzna w rozumieniu *Katalogu Fauny Polski* (BURAKOWSKI *et al.* 1973), położona jest we wschodniej części kraju, przy granicy z Ukrainą, pomiędzy Wyżyną Lubelską a Niziną Sandomierską. Jest to niewielki pod względem powierzchni region Polski, który wg regionalizacji Kondrackiego zajmuje łączną powierzchnię ok. 2.200 km² i dzieli się na Roztocze Zachodnie, Roztocze Środkowe (najbardziej lesiste) i Roztocze Wschodnie. To ostatnie ciągnie się dalej na południowy wschód w okolice Lwowa na Ukrainie, gdzie łączy się z Wyżyną Podolską (KONDRACKI 1994). Jak dotąd, Roztocze jest jedyną krainą w Polsce, skąd nie posiadamy żadnych publikowanych informacji na temat osowatych (Vespidae). Niniejsze opracowanie ma na celu przynajmniej częściowe uzupełnienie tej ewidentnej luki w znajomości rozmieszczenia krajowych osowatych.

MATERIAŁ I METODY

W pracy oparto się na własnych badaniach rekonesansowych obu autorów oraz wykorzystano materiały zgromadzone w kolekcjach Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu oraz Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Materiały z w/w kolekcji zostały bądź to zweryfikowane, bądź też oznaczone.

Badania terenowe osowatych (Vespidae) były prowadzone na terenie Roztocza po raz pierwszy przez Bogdana Wiśniowskiego, w okresie od maja do lipca 2006 roku. Dodatkowe materiały zostały zebrane w lipcu 2013 roku. Badania objęły teren Zwierzyńca, Guciów koło Obrocza, okolice Józefowa, Bełzec i okolice Tomaszowa Lubelskiego; penetrowano przede wszystkim tereny ruderalne, przychacia, piaszczyste skarpy oraz nasłonecznione zbocza na podłożu piaszczystym i kredowym.

Odłowy prowadzone były przy użyciu siatki entomologicznej, pozyskane materiały zdeponowane są w kolekcji autora.

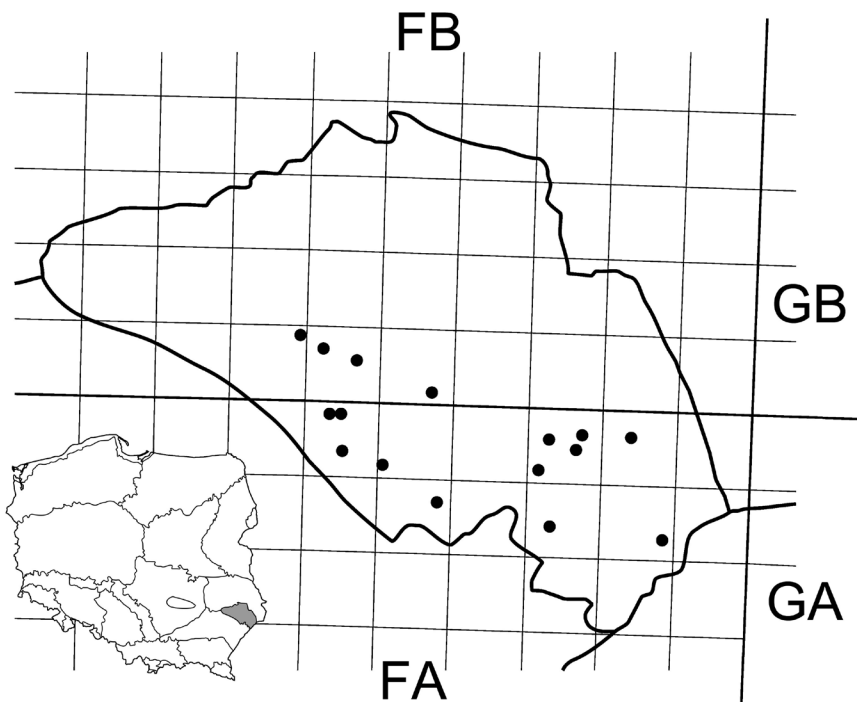
W dniach od 3 do 6 lipca 2018 roku podjęto także badania na kilku wybranych stanowiskach:

Majdan Roztoczański – wieś położona przy południowej granicy Roztoczańskiego Parku Narodowego. Obiektem badań była nie koszona łąka, o powierzchni ok. 3 arów, porośnięta głównie roślinami z rodziny selerowatych (Apiaceae), oraz drewniana ściana opuszczonego budynku,

Kamieniołom „Babia Dolina” w Józefowie – sporadycznie użytkowany kamieniołom porośnięty roślinnością kserotermofilną, w otoczeniu niekoszonych łąk, powstałych na terenach pierwotnie użytkowanych rolniczo,

Józefów Roztoczański – pobocza dróg i nasypy kolejowe, porośnięte płatami roślinności kserotermofilnej oraz roślinami z rodziny selerowatych (Apiaceae). Powierzchnie częściowo wykaszane, szczególnie w bezpośrednim sąsiedztwie torów kolejowych i dróg.

Odłowy prowadzone były przy użyciu siatki entomologicznej a pozyskane materiały zostały zdeponowane w Muzeum Górnośląskim w Bytomiu.

Ryc. 1. Granice Roztocza (wg *Katalogu Fauny Polski*) i mapa rozmieszczenia stanowisk.

Fig. 1. Borders of the Roztocze region (according to the *Katalog Fauny Polski*) and distribution map of the localities.

WYNIKI

W oznaczonym materiale stwierdzono 29 gatunków osowatych (Vespidae), w tym: 18 gatunków z podrodziny Eumeninae, 3 z podrodziny Polistinae i 8 z Vespinae. W wykazie stwierdzonych gatunków użyto następujących skrótów:

BW – B. Wiśniowski, **JF** – J. Fudakowski, **PZ** – P. Zięba, **RR** – R. Rozwałka, **WŻ** – W. Żyła, * – brak danych.

Wykaz stwierdzonych gatunków

Eumeninae LEACH, 1815

Ancistrocerus antilope (PANZER, 1798)

Majdan Kasztelański [FA49] 05.07.2018 – 1♀ leg. WŻ.

Ancistrocerus claripennis THOMSON, 1874

Krasnobród [FB50] 12.07.1919 – 1♀, 20.07.1919 – 1♂, 21.08.1919 – 1♀, 23.08.1919 – 1♀, leg. JF; 10.09.1923 – 1♀ leg. *; Obrocza [FB40] 11.07.1910 – 1♂ leg. *; Zwierzyniec [FB30] 3.07.1910 – 1♀ leg. *; Wieprzów k. Tomaszowa Lubelskiego [FA79] 19.06.2010 – 1♂ leg. PZ; Wieprzowe Jezioro (okolice) [FA79] 5.07.2011 – 1♂ leg. PZ; okolice wsi Przecinka [FA79] 8-10.07.2011 – 1♂ leg. PZ; Majdan Kasztelański [FA49] 3.07.2018 – 3♂♂, 4.07.2018 – 3♂♂, 5.07.2018 – 2♂♂ leg. WŻ.

Ancistrocerus gazella (PANZER, 1798)

Majdan Kasztelański [FA49] 3.07.2018 – 1♂, 5.07.2018 – 1♀ leg. WŻ.

Ancistrocerus nigricornis (CURTIS, 1826)

Hamernia [FA59] 17.07.1910 – 1♂ leg. *; Krasnobród [FB50] 1.09.1918 – 2♂♂, 2.09.1918 – 1♂, 20.07.1919 – 1♀ leg. JF; Stara Wieś {obecnie cz. wsi Typin} [FA89] 8.09.1918 – 2♀♀, 1♂, 16.09.1919 – 1♀, 1♂ leg. JF; Guciów k. Obrocza [FB40] 6-7.07.2006 – 1♀ leg. BW; Wieprzowe Jezioro [FA79] 31.07.2010 – 1♂ leg. PZ.

Ancistrocerus perietum (LINNAEUS, 1758)

Stara Wieś (obecnie cz. wsi Typin) [FA89] 8.09.1918 – 1♂ leg. JF.

Ancistrocerus trifasciatus (MÜLLER, 1776)

Krasnobród [FB50] 20.07.1919 – 1♀ leg. JF; Przecinka k. Tomaszowa Lubelskiego [FA79] 5.06.2010 – 1♂ leg. PZ; Wieprzowe Jezioro [FA79] 31.07.2010 – 1♂ leg. PZ; Majdan Kasztelański [FA49] 5.07.2018 – 1♀ leg. WŻ.

Eumenes coarctatus (LINNAEUS, 1758)

Guciów k. Obrocza [FB40] 6-7.07.2006 – 1♀ leg. BW.

Eumenes coronatus (PANZER, 1799)

Przecinka k. Tomaszowa Lubelskiego [FA79] 5.06.2010 – 2♂♂ leg. PZ; Majdan Kasztelański [FA49] 5.07.2018 – 1♀, 06.07.2018 – 1♀ leg. WŻ.

Eumenes papillarius (CHRIST, 1791)

Majdan Kasztelański [FA49] 5.07.2018 – 1♀ leg. WŻ.

Eumenes pedunculatus (PANZER, 1799)

Obrocza [FB40] 14.07.1910 – 1♂ leg. *; Majdan Kasztelański [FA49] 3.07.2018 – 1♀, 1♂, 4.07.2018 1♂, 5.07.2018 – 2♀♀, 1♂ leg. WŻ; Józefów, kamieniołom „Babia Dolina” [FA49] 3.07.2018 – 1♂ leg. WŻ.

Euodynerus notatus (JURINE, 1807)

okolice wsi Przecinka [FA79] 8-10.07.2011 – 1♀, 1♂ leg. PZ.

Gymnomerus laevipes (SHUCKARD, 1837)

Bełżec [FA78] 17.07.2013 – 1♀ leg. BW.

Odynerus melanocephalus (GMELIN, 1790)

Machnów [FA88] 27.05.2006 – 1♀ leg. RR.

Symmorphus bifasciatus (LINNAEUS, 1761)

Krasnobród [FB50] 20.07.1919 – 1♀ leg. JF; Guciów k. Obrocza [FB40] 6-7.07.2006 – 4♀♀, 10♂♂ leg. BW; Wieprzów k. Tomaszowa Lubelskiego [FA79] 19.06.2010 – 4♂♂ leg. PZ; Wieprzowe Jezioro (okolice) [FA79] 31.07.2010 – 1♀, 5.07.2011 – 2♂♂, 22.07.2011 – 2♂♂ leg. PZ; okolice wsi Przecinka [FA79] 8-10.07.2011 – 1♀, 2♂♂ leg. PZ; Majdan Kasztelański [FA49] 3.07.2018 – 1♀, 4.07.2018 – 1♀, 1♂, 5.07.2018 – 2♀♀, 1♂ leg. WŻ.

Symmorphus connexus (CURTIS, 1826)

Majdan Kasztelański [FA49] 5.07.2018 – 1♀ leg. WŻ.

Symmorphus crassicornis (PANZER, 1798)

Krasnobród [FB50] 10.08.1919 – 1♀ leg. JF; Susiec [FA58] 07.1987 – 1♀ leg. *; Guciów k. Obrocza [FB40] 6-7.07.2006 – 1♀ leg. BW; Biała Góra k. Tomaszowa Lubelskiego [FA79] 10.07.2006 – 4♂♂ leg. BW; Przecinka k. Tomaszowa Lubelskiego [FA79] 0.06.2010 – 1♂ leg. PZ; Majdan Kasztelański [FA49] 3.07.2018 – 2♀♀, 3♂♂, 5.07.2018 – 3♀♀, 4♂♂, 6.07.2018 – 1♂ leg. WŻ.

Symmorphus gracilis (BRULLE, 1832)

Krasnobród [FB50] 20.08.1919 – 1♀ leg. JF; Guciów k. Obrocza [FB40] 6-7.07.2006 – 1♀, 1♂ leg. BW; Majdan Kasztelański [FA49] 3.07.2018 – 1♂, 4.07.2018 – 1♂ leg. WŻ.

Symmorphus murarius (LINNAEUS, 1758)

Krasnobród [FB50] 20.07.1919 – 1♀ leg. JF; Guciów k. Obrocza [FB40] 6-7.07.2006 – 1♀ leg. BW; Przecinka k. Tomaszowa Lubelskiego [FA79] 5.06.2010 – 1♂ leg. PZ.

Polistinae LEPELETIER, 1836***Polistes abellus*** GIORDANI SOIKA, 1976

Gatunek wykazany po raz pierwszy w Polsce przez ŻYŁĘ *et al* (2019). Znany na Roztoczu z Majdana Kasztelańskiego [FA49] i Józefowa [FA49].

Polistes dominula (CHRIST, 1791)

Zwierzyniec [FB30] 5.07.2006 – 2♀♀ leg. BW; Biała Góra k. Tomaszowa Lub. (użytek ekologiczny) [FA79] 10.07.2006 – 1♀ leg. BW; Majdan Kasztelański [FA49] 3.07.2018 – 16♀♀, 3♂♂, 4.07.2018 – 4♀♀, 5.07.2018 – 7♀♀, 3♂♂ leg. WŻ; Józefów Roztoczański [FA49] 4.07.2018 – 5♀♀, 1♂ leg. WŻ

Polistes nimpha (CHRIST, 1791)

Zwierzyniec [FB30] 5.07.2006 – 2♀♀ leg. BW; Guciów k. Obrocza [FB40] 6-7.07.2006 – 1♀ leg. BW; okolice Józefowa [FA49] 7.07.2006 – 1♀ leg. BW; Bełzec [FA78] 10.07.2006 – 3♀♀, 17.07.2013 – 1♀ leg. BW; Bełzec-Zagóra [FA78] 10.07.2006 – 1♀ leg. BW; Biała Góra k. Tomaszowa Lub. (użytek ekologiczny) [FA79] 10.07.2006 – 8♀♀ leg. BW; Majdan Kasztelański [FA49] 03.07.2018 – 13♀♀, 1♂, 4.07.2018 – 8♀♀, 5.07.2018 – 12♀♀, 1♂, 6.07.2018 – 2♀♀ leg. WŻ; Józefów Roztoczański [FA49] 4.07.2018 – 8♀♀ leg. WŻ; Józefów, kamieniołom „Babia Dolina” [FA49] 3.07.2018 – 1♀ leg. WŻ.

Vespinae LATREILLE, 1802***Dolichovespula adulterina*** (BUYSSON, 1905)

Majdan Kasztelański [FA49] 3.07.2018 – 2♂♂ leg. WŻ.

Dolichovespula media (RETZIUS, 1783)

okolice Józefowa [FA49] 7.07.2006 – 3♀♀ leg. BW; Zwierzyniec [FB30] 5.07.2006 – 1♂ leg. BW; Bełzec [FA78] 17.07.2013 – 2♀♀ leg. BW; Majdan Kasztelański [FA49] 3.07.2018 – 1♂, 05.07.2018 – 1♀, 1♂ leg. WŻ.

Dolichovespula saxonica (FABRICIUS, 1793)

Tomaszów Lubelski [FA79] 27. 05.2006 – 1♀ leg. BW; Guciów k/ Obrocza [FB40] 6-7.07.2006 – 2♀♀ leg. BW; okolice Józefowa [FA49] 7.07.2006 – 3♀♀ leg. BW; Bełzec [FA78] 10.07.2006 – 2♀♀ leg. BW, 17.07.2013 – 1♀ leg. BW; Bełzec-Zagóra [FA78] 10.07.2006 – 1♀ leg. BW; Biała Góra k. Tomaszowa Lub. (użytek ekologiczny) [FA79] 10.07.2006 – 1♀ leg. BW; Majdan Kasztelański [FA49] 3.07.2018 – 26♀♀, 9♂♂, 4.07.2018 – 2♀♀, 5.07.2018 – 15♀♀, 1♂ leg. WŻ; Majdan Sopocki [FA49] 5.07.2018 – 2♀♀ leg. WŻ; Józefów Roztoczański [FA49] 4.07.2018 – 4♀♀, 2♂♂ leg. WŻ; Józefów, kamieniołom „Babia Dolina” [FA49] 5.07.2018 – 3♀♀ leg. WŻ.

Dolichovespula sylvestris (SCOPOLI, 1763)

Guciów k. Obrocza [FB40], 6-7.07.2006 – 1♀ leg. BW; Bełzec-Zagóra [FA78] 10.07.2006 – 1♀ leg. BW; Bełzec [FA78] 17.07.2013 – 2♀♀ leg. BW; Biała Góra k. Tomaszowa Lub. (użytek ekologiczny) [FA79] 10.07.2006 – 1♀ leg. BW; Majdan

Kasztelański [FA49] 3.07.2018 – 13♀♀, 8♂♂, 4.07.2018 – 2♀♀, 7♂♂, 5.07.2018 – 5♀♀, 9♂♂, 6.07.2018 – 1♂ leg. WŻ; Józefów Roztoczański [FA49] 4.07.2018 – 2♀♀, 1♂ leg. WŻ; Józefów, kamieniołom „Babia Dolina” [FA49] 4.07.2018 – 1♂ leg. WŻ.

Vespa crabro (LINNAEUS, 1758)

Zwierzyniec [FB30] 5.07.2006 – 1♀ leg. BW; Biała Góra k. Tomaszowa Lub. (użytek ekologiczny) [FA79] 10.07.2006 – 2♀♀ leg. BW; Majdan Kasztelański [FA49] 5.07.2018 – 1♀, obserwacja osobnika penetrującego kwiatostany roślin z rodz. selerowatych (Apiaceae) w poszukiwaniu pokarmu (WŻ).

Vespula germanica (FABRICIUS, 1793)

Zwierzyniec [FB30] 5.07.2006 – 1♂ leg. BW; Guciów k. Obrocza [FB40] 6-7.07.2006 – 2♀♀ leg. BW; Józefów, kamieniołom „Babia Dolina” [FA49] 5.07.2018 – 1♀ leg. WŻ.

Vespula rufa (LINNAEUS, 1758)

Biała Góra k. Tomaszowa Lub. (użytek ekologiczny) [FA79] 10.07.2006 – 1♀ leg. BW; Majdan Kasztelański [FA49] 3.07.2018 – 1♀, 05.07.2018 – 1♂, 6.07.2018 – 1♂ leg. WŻ.

Vespula vulgaris (LINNAEUS, 1758)

Tomaszów Lubelski [FA79] 27.05.2006 – 1♀ leg. BW; Zwierzyniec [FB30] 5.07.2006 – 7♀♀ leg. BW; Guciów k. Obrocza [FB40] 6-7.07.2006 – 5♀♀ leg. BW; okolice Józefowa [FA49] 7.07.2006 – 3♀♀ leg. BW; Majdan Kasztelański [FA49] 3.07.2018 – 1♀ leg. WŻ; Józefów, kamieniołom „Babia Dolina” [FA49] 3.07.2018 – 1♀ leg. WŻ.

PODSUMOWANIE

Z uwagi na bardzo krótki okres badań, małą różnorodność penetrowanych środowisk (preferowano stanowiska ciepłe, suche i silnie nasłonecznione), liczba stwierdzonych gatunków nie jest duża. Wykazane gatunki stanowią zaledwie 43% krajowej fauny osowatych, liczącej obecnie 67 gatunków (CELARY *et al.* 1997, ŻYLA & LARYSZ 2017, ŻYLA & POSŁOWSKA 2018, ŻYLA *et al.* 2018, 2019). W przypadku Polistinae i Vespinae wyniki można uznać za zadowalające, Eumeninae wymagają jednak dalszych badań.

Penetracja większej ilości typów środowisk, włączenie do obszaru badań Roztoczańskiego Parku Narodowego oraz poszerzenie metod połowu (np. o pułapki Moericke’go i Malaise’a) pozwolą uzupełnić informacje o osowatych tego regionu.

PIŚMIENNICTWO

- BURAKOWSKI B., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1973. Biegaczowate – Carabidae, cz. 1. *Katalog Fauny Polski* 23(2): 1–233.
- CELARY W., CZECHOWSKI W., CZECHOWSKA W., DYLEWSKA M., GARBARCZYK H., HUFLEJT T., MALCHER M., PALACZYK A., WIŚNIEWSKI B. 1997. Vespoidea, pp. 46–48, In: RAZOWSKI J. (Ed.), *Wykaz zwierząt Polski*, T. 5, Cz. 32/24 Hymenoptera.
- KONDRACKI J. 1994. Geografia Polski. Mezoregiony fizyczno-geograficzne. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, 340 pp.

- ŻYLA W., LARYSZ A. 2017. Pierwsze stwierdzenie *Microdynerus longicollis* MORAWITZ, 1895 (Hymenoptera: Vespidae, Eumeninae) w Polsce. *Acta entomologica silesiana* 25(007): 89–94. DOI: 10.5281/zenodo.834191.
- ŻYLA W., POSŁOWSKA J. 2018. *Stenodynerus clypeopictus* (KOSTYLEV, 1940) (Hymenoptera: Vespidae, Eumeninae) – nowy dla fauny Polski gatunek kopułki. *Acta entomologica silesiana* 26(028): 155–159. DOI: 10.5281/zenodo.1346049.
- ŻYLA W., GUTOWSKI J. M., JAROSZEWICZ B. 2018. Vespidae (Hymenoptera) Puszczy Białowieskiej. Stopień poznania i nowe dane faunistyczne. *Acta entomologica silesiana* 26(038): 227–238. DOI: 10.5281/zenodo.1462561.
- ŻYLA W., POSŁOWSKA J., PRZYBYŁOWICZ Ł., HUFLEJT T., LIANA A., WIŚNIEWSKI B. 2019. *Polistes albellus* GIORDANI SOIKA, 1976 (Hymenoptera: Vespidae) w Polsce. *Acta entomologica silesiana* 27(009): 1–13 [online]. DOI: 10.5281/zenodo.2668054.

Accepted: 14 June 2019; published: 22 August 2019

Licensed under a Creative Commons Attribution License <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>